

**Методичні рекомендації щодо вивчення біології у 2018-2019
навчальному році**

Чорна І.В.
методист НМЦ
природничо-математичних дисциплін ІППОЧО

У **2018/2019** навчальному році вивчення біології в основній школі у закладах освіти здійснюватиметься за такими *навчальними програмами*:

6-9 класи – Програма з біології для 6-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів (оновлена), затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804. Програму розміщено на офіційному веб-сайті МОН України (<http://mon.gov.ua>);

8 -9 класи з поглибленим вивченням біології – Програма з біології для 8-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням біології, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 17.07.2013 № 983. Програму розміщено на офіційному веб-сайті Міністерства (<http://mon.gov.ua>);

За типовими планами навчальними із такими розподілом годин:

6 - 9 клас – 2 год/тиждень (70 год./рік) для рівня стандарту),

8 - 9 клас - 4 год/тиждень (140 год/рік) для поглибленого вивчення біології.

У **2018/2019 н.р.** впроваджуються нова навчальна програма «Біологія і екологія» для учнів 10 класів рівня стандарту. Навчальна програма розроблена на основі Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1392), Концепції екологічної освіти України (затверджено рішенням колегії МОН України від 20.12.2001 №13/6-19) та відповідно до положень концепції Нової української школи (розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988-р). З новою навчальною програмою з біології можна ознайомитися на сайті МОН за посиланням:

**[https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/
navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv](https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv)**

Вивчення біології та екології полягає у формуванні в учнів природничо-наукової компетентності шляхом засвоєння системи інтегрованих знань про закономірності функціонування живих систем, їх розвиток і взаємодію з навколишнім середовищем та розуміння біологічної картини світу.

На вивчення навчальної програми «Біологія і екологія» у 10 класі на рівні стандарту відводиться 70 годин/рік. Кількість годин на рівні стандарту зросла з 1,5 год/тижд. до 2 год/тижд.

У 10 класі учні будуть вивчати такі теми: «Біорізноманіття», «Обмін речовин і перетворення енергії», «Спадковість і мінливість», «Репродукція та розвиток», а у наступному навчальному році учні вивчатимуть теми: «Адаптації», «Біологічні основи здорового способу життя», «Екологія», «Сталий розвиток та раціональне природокористування», «Застосування результатів біологічних досліджень у медицині, селекції та біотехнології» розподіл години у програмі орієнтовний та вчитель сам може розподіляти години на вивчення тем програми.

На вивчення навчальної програми «Біологія і екологія» у 10 класі на профільному рівні відводиться 175 годин 2 год/тижд.

Профільне навчання спрямоване на забезпечення умов для якісної освіти старшокласників у відповідності з їхніми індивідуальними нахилами, можливостями, здібностями і потребами, забезпечення професійної орієнтації учнів на майбутню діяльність, яка користується попитом на ринку праці, встановлення наступності між загальною середньою і професійною освітою.

У навчальних програмах виділяють 10 ключових компетентностей та предметні компетентності. У програмі виокремлено такі наскрізні змістові лінії: "Екологічна безпека та сталий розвиток", "Громадянська відповідальність", "Здоров'я і безпека", "Підприємливість та фінансова грамотність".

Наскрізнi лiнii є засобом iнтеграцiї ключових i загальнопредметних компетентностей, навчальних предметiв та предметних циклiв. Вони є соцiально значимими надпредметними темами, якi забезпечують формування в учнiв уявлень, навичок та умiнь у суспiльному життi та професiйнiй дiяльностi в цiлому, розвивають здатнiсть застосовувати отриманi знання у рiзних ситуацiях.

У 2018/2019 навчальному році учнi **11 класу** вивчатимуть предмет бiологiї за такими програмами:

рiвень стандарту – Програма з бiологiї 10–11 класiв загальноосвiтнiх навчальних закладiв: рiвень стандарту, зi змiнами, затвердженими наказом МОН України вiд 14.07.2016 № 826. Програму розмiщено на сайтi Мiнiстерства (<http://mon.gov.ua/>);

академiчний рiвень – програма надрукована у збiрнику: Програми для профiльного навчання учнiв загальноосвiтнiх навчальних закладiв: рiвень стандарту, академiчний рiвень, профiльний рiвень. – Тернопiль: Мандрiвець, 2011. – 128 с., а також розмiщена на офiцiйному веб-сайтi Мiнiстерства (<http://mon.gov.ua/>);

профiльний рiвень – програма надрукована у збiрнику: Програми для профiльного навчання учнiв загальноосвiтнiх навчальних закладiв: рiвень стандарту, академiчний рiвень, профiльний рiвень. – Тернопiль: Мандрiвець, 2011. – 128 с., а також розмiщена на офiцiйному веб-сайтi Мiнiстерства (<http://mon.gov.ua/>).

Програми **факультативiв та курсiв** за вибором з бiологiї та екологiї, рекомендованi Мiнiстерством для використання у загальноосвiтнiх навчальних закладах:

7 – 11 класи – Збiрник навчальних програм курсiв за вибором та факультативiв з бiологiї для допрофiльної пiдготовки та профiльного навчання. – Кам'янець-Подiльський: Аксiома, 2009, 2014. – 246 с. Звертаємо увагу, що у 2014 році дiю грифа на зазначений збiрник програм було продовжено без внесення змiн у перелiк i змiст програм.

Тому у в освітньому процесі може використовуватись як збірник програм 2014 року видання, так і збірник програм 2009 року видання. Зміст програм курсів за вибором і факультативів, як і кількість годин та клас, в якому пропонується їх вивчення, є орієнтовним. Учитель може творчо підходити до реалізації змісту цих програм, ураховуючи кількість годин, виділених на вивчення курсу за вибором (факультативу), інтереси та здібності учнів, потреби регіону, можливості навчально-матеріальної бази закладу освіти. Окремі розділи запропонованих у збірнику програм можуть вивчатися як самостійні курси за вибором. Слід зазначити, що навчальні програми курсів за вибором можна використовувати також для проведення факультативних занять і навпаки, програми факультативів можна використовувати для викладання курсів за вибором.

Електронні варіанти навчальних програм розміщені на сайті Міністерства освіти та науки України (www.mon.gov.ua).

Програми факультативів та курсів за вибором з біології.

- **7 – 11 класи** – Збірник навчальних програм курсів за вибором та факультативів з біології для допрофільної підготовки та профільного навчання. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009, 2014. – 246 с.;
- **5 – 9 класи** - Збірник навчальних програм екологічного напрямку (І частина) для організації допрофільної підготовки учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Перелік навчальних програм та самі програми розміщені на сайті ІППОЧО (iprobuk.cv.ua) в вкладці «Варіативна складова»

Основні нормативно-правові документи, якими повинні керуватися в освітньому процесі вчителі біології у **2018-2019 навчальному році** є:

1. Закон України «Про освіту» <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
2. Закон України «Про загальну середню освіту»
<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/651-14>

3. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року
<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
4. Конвенція про права дитини http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_021
5. Державні стандарти базової і повної середньої освіти:
 - Державний стандарт базової і повної середньої освіти (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 14.01.2004, №24
<http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0/derj-standart.pdf>
 - Державний стандарт базової і повної середньої освіти (постанова КМУ від 23.11.2011р. №1392 «Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти»
[http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0/post-derzh-stand-\(1\).pdf](http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0/post-derzh-stand-(1).pdf)

та інші документи які регламентують діяльність вчителя та з якими є можливість ознайомитись на сайті ІППОЧО <http://ippobuk.cv.ua/index.php/org-struct/2012-12-06-15-27-32/2012-12-21-12-54-40/2013-06-11-14-39-19/2013-06-11-14-39-51>

Видами оцінювання навчальних досягнень учнів з біології є й надалі залишається поточне, тематичне, семестрове, річне оцінювання та державна підсумкова атестація.

Поточне оцінювання здійснюється щоденно у процесі поурочного вивчення теми, водночас до нього належить виконання лабораторних і практичних робіт. Зауважимо, що у критеріях оцінювання навчальних досягнень зазначено вимоги до оцінювання лабораторних(практичних) робіт щодо їх виконання, оформлення та формулювання висновків. Оцінюючи лабораторну (практичну) роботу, учителю необхідно оцінювати навчальну діяльність учнів:

- за кінцевим результатом;

- за процесом його досягнення, зважаючи на рівень самостійності учнів у виконанні роботи та формулюванні висновків з урахуванням вікових особливостей.

У такий спосіб в учнів старшої школи йде поступове формування вміння виконувати узагальнюючі висновки до лабораторної (практичної) роботи, опираючись на теоретичні матеріали до вивченої теми. Отже, включення в лабораторну (практичну) роботу для учнів 10-11 класів завдань «У висновку дайте відповідь на запитання...» є недоцільним і таким, що не відповідає критеріям оцінювання.

Під час проведення лабораторних і практичних робіт формується в учнів практичні уміння і навички. Рекомендовано оцінювати практичні та лабораторні роботи з біології в усіх учнів класу або вибірково (на розсуд вчителя), в залежності від способу (демонстраційне, фронтальне, групове, індивідуальне) виконання.

Лабораторні і практичні роботи оформляються в робочих зошитах.

Тематичне оцінювання рекомендовано здійснювати на підставі результатів опанування учнями матеріалу теми відповідно до вимог навчальних програм, при цьому не усереднюючи бали, а оцінюючи рівень навченості. Зважаючи на розподіл навчального часу між темами, визначеними програмою з біології, доцільним є об'єднання деяких тем (на вивчення яких визначено менше 6 годин) у змістові модулі, що підлягають тематичному оцінюванню.

Пропонуємо орієнтовну мінімальну кількість тематичних оцінок, відповідно до кількості навчальних годин на рік: 35 годин (1 год. на тиждень) – 4 тематичні; 70 годин (2 год. на тиждень) – 6 тематичних; 175 годин (5 год. на тиждень) – 10 тематичних. Необхідність збільшення кількості тематичних оцінок визначається вчителем.

Тематична оцінка виставляється у класному журналі у стовпчику з написом «Тематична» без зазначення дати на підставі результатів опанування учнями матеріалу теми, з урахуванням поточних оцінок, різних видів

навчальних робіт (лабораторних, практичних, самостійних, контрольних, творчих) та навчальної активності школярів. Проведення окремого уроку тематичної атестації з метою здійснення відповідного оцінювання не передбачається (наказ МОН України від 03.06.2008 №496 «Про затвердження Інструкції з ведення класного журналу учнів 5-11-х класів загальноосвітніх навчальних закладів»). Однак, зауважуємо на обов'язковому проведенні однієї контрольної роботи впродовж семестру. Контрольні роботи рекомендовано оформляти в зошиті для контрольних робіт або на окремому аркуші та зберігати в кабінеті біології протягом року. Відпрацювання пропущених учнем лабораторних, практичних, контрольних робіт проводити недоцільно. Оцінка за ведення зошитів з біології не виставляється.

Проведення учнівських олімпіад, турнірів та конкурсів з біології.

У 2017/2018 н.р. збірна команда Чернівецької області на IV етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади з біології була представлена 6 учнями та здобула 1 призове місце. Зокрема, дипломом II ступеня нагороджена Радевич Інна, учениця 9 класу Чернівецького багатoproфільного ліцею №4.

Звертаємо увагу учителів біології, що восени відбудеться обласний турнір юних біологів. До участі запрошуємо всі бажаючі команди у складі 3-5 учнів. Із завданнями щодо підготовки до турніру можна буде ознайомитися у серпні на сайті (ippobuk.cv.ua), а Всеукраїнський турнір юних біологів проводитиметься на осінніх канікулах.

Нагадуємо, про створення нового онлайн-курсу з біології «Автостопом по біології», курс розміщений на сайті студії онлайн-освіта EdEra <https://ed-era.com/biology-zno> та на платформі громадської спілки «Освіторія» iLearn <https://ilearn.org.ua/course/view.php?id=50>. Курс допоможе вчителям біології впровадити методики змішаного навчання та «перевернутого уроку» та учням, що готуються до здачі ЗНО з біології.

Велику увагу вчителям біології слід звернути на роботу з обдарованими дітьми щодо підготовки до олімпіади, всі олімпіадні завдання попередніх років III та IV етапів, турнірів та конкурсів розміщені на

Українському біологічному сайті (<http://www.biology.org.ua>) та на сайті ІППОЧО (ippobuk.cv.ua) в вкладці «Всеукраїнські предметні олімпіади: здобутки, методичний супровід» за посиланням: **<http://ippobuk.cv.ua/index.php/2012-12-11-20-39-28/olimpiada-zbirnik>**

Для поглиблення знань з біології проводиться можуть приймати участь у Міжнародному природничому інтерактивному учнівському конкурсі „КОЛОСОК” у 2018/2019 н. р. для учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів, який проводиться двічі на рік, деталі щодо термінів та результатів конкурсу розміщені на сайті (www.kolosok.org.ua).

Враховуючи вищевикладене, пропонуємо розглянути подані матеріали на засіданнях районних/міських методичних об'єднань учителів біології та прийняти відповідні рекомендації стосовно підвищення ефективності викладання біології у 2018/2019 навчальному році. Стежити за інформацією на сайтах МОН, ІМЗО, ДОН, ІППОЧО, яка може бути оновлена.